

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

САВІНОВОЇ КАТЕРИНИ БОРИСІВНИ

«Медико-психологічні аспекти здоров'язберігаючих технологій у дітей молодшого шкільного віку», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.10 – педіатрія

На сучасному етапі в усьому світі відмічається негативна тенденція до зростання рівнів захворюваності та поширеності хвороб, як серед дорослого населення, так і в дитячій популяції. Дана проблема, яка вже набуває загальносвітового масштабу, спонукає провідних науковців та медичну спільноту до прийняття відповідних заходів, які будуть направлені на збереження стану здоров'я населення нашої планети. На сьогоднішній день Україна також долучилася та приймає активну участь в затвердженій Європейській стратегії охорони здоров'я дітей «Інвестуючи в майбутнє дітей» з метою збереження стану здоров'я підростаючого покоління, як головного потенціалу держави.

Згідно даних ВООЗ на теперішній час існує безліч чинників, що негативно впливають на стан здоров'я дітей, викликаючи надмірне напруження адаптаційно-резервних можливостей дитячого організму, які, без відповідної своєчасної корекції, призводять до розвитку хронічної патології вже в дитячому віці. В даному відношенні особливо вразливими є діти молодшого шкільного віку, внаслідок поєднання впливу негативних факторів навколишнього середовища зі значним інформаційним навантаженням, яке завжди пов'язане з початком навчального процесу в школі. Існуюча на сучасному етапі традиційна організація навчального процесу поряд з стрімким зростанням інформаційних технологій сприяє розвитку процесів не лише фізичного, але й психологічного

та емоційного перевантаження, які порушують існуючі механізми саморегуляції фізіологічних функцій дитячого організму, призводячи до розвитку спочатку функціональної, а в майбутньому і органічної хронічної патології. Існуюча на сьогоднішній день загрозлива ситуація вимагає активного пошуку та розробки ефективних здоров'язберігаючих технологій (ЗЗТ), впровадження яких має забезпечити той рівень здоров'я, з яким дитина прийшла до школи та, по можливості, не лише попередити його погіршення, але й сприяти зміцненню. На жаль, на теперішній день в літературних джерелах практично немає опублікованих даних, які б свідчили про гарні результати застосування різних ЗЗТ серед дітей молодшого шкільного віку та охоплювали не лише позитивні педагогічні аспекти, але й мали медико-соціальну складову ефективності. Саме тому, представлена дисертаційна робота Савінової Катерини Борисівни, метою якої є розробка та обґрунтування медико-психологічної складової авторської здоров'язберігаючої технології «Навчання у русі» розробленої професором Дубогай А.Д. та визначення її ефективності у попередженні погіршення стану здоров'я дітей протягом навчання у молодшій школі є актуальною та дуже своєчасною.

Дисертаційна робота виконана згідно з планом науково-дослідної роботи кафедри дитячих і підліткових захворювань Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика «Передумови формування соматичної патології у дітей і підлітків та удосконалення лікувально-реабілітаційних заходів» (номер державної реєстрації 0114U002213).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Вірогідність основних наукових положень і висновків ґрунтується на комплексному обстеженні 153 дітей молодшого шкільного віку (6-10 років). До основної групи ввійшли діти (65 школярів), які навчалися в шкільному закладі, де була запроваджена ЗЗТ «Навчання у русі», контрольну групу склали діти (88 учнів), що отримували традиційну систему навчання.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в детальному вивченні та розробці комбінації основних факторів ризику, які призводять до розвитку порушень зору, постави та гастроінтестинальних розладів – найбільш поширених патологій серед дітей молодшого шкільного віку. Вперше в Україні розроблено медико-соціальну складову відомої здоров'язберігаючої технології «Навчання у русі» та доведено ефективність її застосування у попередженні дисгармонійного фізичного розвитку, покращенні стану протиінфекційної резистентності та підвищенні адаптаційно-резервних можливостей серцево-судинної та дихальної систем серед учнів молодшої школи.

Практична значимість представленої роботи полягає в удосконаленні організації медико-профілактичної допомоги дітям молодшого шкільного віку. Створені та апробовані прогностичні математичні моделі призначенні для раннього виявлення найбільш частих захворювань органів зору, серцево-судинної, дихальної систем та опорно-рухового апарату, які дозволяють проводити своєчасний скринінг дітей, що становлять групу ризику та сприяють розробці необхідних профілактичних заходів для попередження подальшого розвитку патології. Розроблені медична та психологічна складові ЗЗТ «Навчання у русі» дозволяють забезпечити повноцінний моніторинг як фізичного, так і психологічного стану здоров'я дитини, запобігаючи розвитку шкільної дезадаптації.

Результати наукового дослідження впроваджені в практичну роботу кількох лікувальних закладів м. Києва, ряд Білоцерківських загальноосвітніх шкіл, а також в навчальний процес кафедри дитячих і підліткових захворювань НМАПО ім. П.Л. Шупика.

Оцінка змісту роботи та її завершеності. Дисертаційна робота побудовано традиційно, написана державною мовою, складається із вступу, переліку умовних скорочень, огляду літератури, матеріалів та методів дослідження, трьох розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення отриманих результатів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаної літератури, що включає 227 джерел (із них 76 – латиницею).

Роботу ілюстровано 54 таблицями та 19 рисунками. Дисертація містить 26 додатків, які займають 27 сторінок.

Перший розділ дисертаційної роботи представлений у вигляді огляду літературних джерел, в якому висвітлюються сучасні проблеми стану здоров'я дітей молодшого шкільного віку та питання профілактики його порушень. Починаючи розділ автор детально висвітлює статистичні показники стану здоров'я дитячого населення України та наголошує на стійкій тенденції до їх погіршення протягом останніх років, особливо в період шкільного навчання. Наступним етапом даного розділу став детальний аналіз основних чинників, що здійснюють негативний вплив на стан здоров'я дітей молодшого шкільного віку. Серед безлічі інших вагомих факторів, що впливають на стан здоров'я школярів, автором окремо виділено реформування шкільної освіти з швидким розвитком комп'ютерних технологій на фоні різкого зниження фізичної активності дітей, що призводить до погіршення адаптаційно-резервних можливостей дитячого організму та сприяє розвитку хронічної патології. Важливою частиною даного розділу є також аналіз анатомо-фізіологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку, урахування яких, на думку автора, має бути основою для розробки адекватних шкільних навантажень та потребує безперервної медико-соціальної корекції з використанням спеціально розроблених здоров'язберігаючих технологій. Представлений дисертантом огляд літератури чітко обґрунтовує доцільність обраного напрямку досліджень. Проте, на нашу думку даний розділ варто було б дещо розширити більш детальним описом існуючих на сучасному етапі здоров'язберігаючих технологій у світовій практиці.

В розділі «Матеріали і методи дослідження» дисертант схематично ілюструє дизайн проведеного дослідження, наводить відомості про загальну кількість обстежених дітей, які ввійшли до основної групи та склали групу порівняння. Автор наводить методи визначення основних антропометричних параметрів з метою комплексної оцінки фізичного розвитку школярів, а також детально описує методики проведення основних функціональних проб для

визначення функціонально-резервних можливостей дитячого організму та спеціально-орієнтованих методик, які використовувалися для визначення індивідуальних психологічних особливостей школярів. Окремо описана суть та методика проведення унікальної ЗЗТ «Навчання у русі», яку автор застосовує в своїй дисертаційній роботі. Для статистичної обробки результатів використані сучасні аналітичні пакети, застосовані методи параметричної та непараметричної статистики. Для кількісних показників визначали характер розподілу ознак за критерієм Шапіро-Уїлка, для порівняльного аналізу якісних ознак між порівнювальними групами застосовували критерій Хі-квадрат. Оцінку прогностичної значущості окремих факторів визначали шляхом розрахунку відносних ризиків. Всі обрані методи адекватні меті та завданням дисертаційної роботи. Єдиним непринциповим зауваженням до написання даного розділу є відсутність даних щодо наявності або відсутності групи виключення – категорії дітей, які не приймали участі в проведенні даного дослідження з певних причин.

3 розділ дисертаційної роботи присвячений комплексній оцінці стану здоров'я школярів. Результати проведеного дослідження показали, що більше половини обстежених дітей обох груп мали відхилення у вигляді дисгармонійного фізичного розвитку, переважно за рахунок наявності надлишкової маси тіла та ожиріння. Зниження адаптаційно-резервних можливостей серцево-судинної та дихальної систем організму зустрічалися практично у третини всіх обстежених та відмічалися достовірно частіше серед дітей 6-річного віку в порівнянні з 7-річними дітьми, крім того встановлено, що наявність надлишкової маси тіла та ожиріння є також додатковим фактором ризику виникнення механізмів порушення адаптації. Отримані в процесі дослідження дані, безперечно, свідчать про зниження показників стану здоров'я дітей молодшого шкільного віку на сучасному етапі та обґрунтовують необхідність проведення скринінгу з розробкою профілактичних заходів ще на етапі підготовки до шкільного навчання.

У 4 розділі автором детально проаналізовані основні фактори ризику, що впливають на стан здоров'я дітей молодшого шкільного віку, на основі яких було розроблено чіткі критерії для прогнозування розвитку найбільш частих патологій, характерних для даного вікового періоду. Виявлені в ході дослідження найбільш вагомі фактори ризику розвитку порушень зору, постави, гастроінтестинальних розладів та шкільної дезадаптації (на основі аналізу анамнестичних чинників, параметрів способу життя та харчування дітей) були конвертовані в прогностичні коефіцієнти (ПК) розвитку певної патології. Математичний розрахунок суми прогностичних коефіцієнтів порівнюється з критичними значеннями прогностичного коефіцієнта для розвитку цієї патології, таким чином, визначається ступінь ризику маніфестації захворювання для кожної дитини індивідуально. Варто зазначити, що розділ не перевантажений статистичним матеріалом, весь перелік досліджуваних чинників ризику для кожної нозології та результати розрахунку ПК наведені окремо в додатках до дисертаційної роботи. Вагомим здобутком даного розділу можна також вважати наведені конкретні приклади по розрахунку ризику формування певних патологічних станів у обстежених дітей. Єдине, чого на нашу думку бракувало при написанні даного розділу – полемічного осмислення та обґрунтування деяких чинників, які автор позиціонує в якості основних факторів ризику розвитку певної патології.

Завершальний 5 розділ дисертаційної роботи присвячений вивченню ефективності застосування ЗЗТ «Навчання у русі» в початковій школі з точки зору медичних та психологічних аспектів даної технології. В даному розділі автор не лише детально проводить порівняльний аналіз показників стану здоров'я дітей від початку застосування ЗЗТ при вступі до молодшої школи та по її закінченню, але й співставляє дані параметри з показниками школярів, у яких ЗЗТ не застосовувалися. Результати проведеного дослідження наглядно демонструють, що впровадження ЗЗТ «Навчання у русі» підвищує адаптаційно-резервні можливості серцево-судинної та дихальної систем у дітей молодшого шкільного віку, а також дозволяє забезпечити високий рівень протиінфекційної

резистентності, що проявлялося значним зниженням захворюваності на сезонні ГРВІ та їх тривалості. Варто зазначити, що в своїй роботі автор проводить оцінку не лише фізіологічної готовності дитини до навчання, але й висвітлює аспекти її психологічної спроможності до соціальних змін. Дисертант вказує, що діти 7-річного віку мали більш високі показники шкільної адаптації в порівнянні з 6-річними школярами, які розпочали навчання. Згідно результатів проведеного дослідження застосування ЗЗТ «Навчання у русі» сприяло нівелюванню відмінностей морфо-функціонального розвитку між дітьми, які розпочали шкільне навчання в різному віці та виявило однаково високий рівень шкільної адаптації всіх учнів по закінченню молодшої школи.

У розділі «Аналіз і узагальнення результатів дослідження» дисертант проводить глибокий аналіз власних досліджень та теоретично обґрунтовує нагальну необхідність розробки та впровадження в практику загальноосвітніх шкіл новітніх здоров'язберігаючих технологій, особливо серед учнів молодшого шкільного віку. На наш погляд, автору не слід детально повторювати вище викладені результати, які представлені в попередніх розділах, а більше уваги приділити критичному осмисленню взаємовідношень результатів власних досліджень в порівнянні з даними інших авторів, викладених у наукових джерелах.

Всі розділи викладені логічно, конкретно, узгоджуються з поставленими завданнями, супроводжуються осмисленим аналізом. Значний обсяг обстежень, обраний методологічний підхід, сучасні методики дослідження, рівень статистичної обробки отриманих результатів є достатніми, інформативними та адекватними поставленій меті і завданням роботи.

Висновки сформульовані грамотно та повністю відповідають отриманим під час дисертаційного дослідження результатам. Проте, на наш погляд, деякі висновки дещо перевантажені статистичним матеріалом, їх варто було б дещо конкретизувати та скоротити. **Практичні рекомендації** повністю відповідають нагальним потребам закладів лікувально-профілактичної допомоги дітям.

Матеріали дисертаційної роботи достатньо висвітлені у наукових виданнях, обговорені на науково-практичних конференціях, впроваджені в роботу дитячих лікувальних закладів м. Києва та ряд Білоцерківських загальноосвітніх шкіл, а також в навчальний процес кафедри дитячих і підліткових захворювань НМАПО ім. П.Л. Шупика. За результатами дисертації опубліковано 14 наукових робіт, з яких 10 статей (7 статей у провідних фахових виданнях, 2 з яких – одноосібні) та 4 тез матеріалів науково-практичних конференцій.

Недоліки, зауваження і побажання. Принципових зауважень до мети, поставлених завдань, підходів до їх реалізації, змісту та інтерпретації досліджень, проведених у рецензованій дисертаційній роботі, немає. Відмічені вище зауваження не мають принципового характеру і не знижують цінності даного дослідження, отриманих результатів та зроблених автором узагальнень.

У процесі ознайомлення з дисертаційною роботою виникло ряд запитань:

1. Скажіть, будь ласка, чому Ви обрали вивчення ефективності медико-психологічної складової саме даної здоров'язберігаючої технології «Навчання у русі» у дітей молодшого шкільного віку та чи проводилась апробація цієї методики за межами України?
2. Серед виявлених Вами факторів ризику шкільної дезадаптації – раннє штучне вигодовування, сколіоз. Поясніть, якій на Ваш погляд механізм причинно-наслідкового зв'язку виявлених залежностей?
3. Ви спостерігали за дітьми достатньо тривало з 2014 по 2017рр., чи зберігалися виявлені Вами здоров'язберігаючі тенденції у дітей впродовж послідуєчих років?

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Савінової Катерини Борисівни «Медико-психологічні аспекти здоров'язберігаючих технологій у дітей молодшого шкільного віку», представлена на здобуття наукового ступеня кандидата

медичних наук за спеціальністю 14.01.10 – педіатрія, представляє собою закінчене наукове дослідження, яке пропонує нове вирішення актуальної наукової та практичної задачі сучасної педіатрії – покращення стану здоров'я дітей молодшого шкільного віку шляхом вивчення ефективності впровадження спеціально розроблених здоров'язберігаючих технологій в навчальний процес молодшої школи та оцінки їх впливу на основні фізіологічні та психологічні параметри розвитку дитячого організму. Робота відповідає вимогам України щодо п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.10.- «Педіатрія».

Завідувач кафедри педіатрії №2
Української медичної
стоматологічної академії,
доктор медичних наук, професор

Т.О. Крючко

Підпис доктора медичних наук, професора Т.О.Крючко, засвідчую.

Вчений секретар,

кандидат біологічних наук

доцент

В.Л. Філатова